

Content and structural assessment of linguistics encyclopedias in the last two decades (2000-2020)

Mahla Arianpour*

Abstract

The aim of the present study is to assess the linguistics encyclopedias of the last two decades (2000-2020) based on content and structural analysis. For this purpose, this research was conducted by survey method using content and structural analysis. The statistical population of the study includes 10 Ph. D students in linguistics and the chosen corpus are encyclopedia of linguistics (2004), encyclopedia of language and linguistics (2005) and the Routledge encyclopedia of linguistics (2010). The tool for assessing encyclopedias and data collection is a questionnaire consisting of seven content and structural criteria. The research data were analyzed as descriptive statistics. Findings showed that base on content analysis of the given encyclopedias, the criteria of linguistic main fields, the criteria of linguistic sub- fields, the criteria of linguistics branches and the criteria of articles are faced with shortcomings. Base on the structural analysis, all three encyclopedias have some shortcomings in the criterion of entries, the criterion of authors and the criterion of encyclopedia organization. However, by comparing the content and structural analysis of the three linguistics encyclopedias, it was found that the rate of fulfillment of structural criteria is more than content criteria. Therefore, it was concluded that encyclopedias of the last two decades in linguistics cannot yet be considered as specialized and reference sources in terms of the content.

Keywords: Encyclopedia, Linguistics, Content Analysis, Structural Analysis

---

*Ph. D linguistics. Researcher of Institute for Humanities and Cultural Studies, Encyclopedia Compiling Research Center. Email: arianpour.m81@gmail.com

Date received: 2021/09/25

Date of acceptance: 2022/02/20

Copyright © 2018, IHCS (Institute for Humanities and Cultural Studies). This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 International, which permits others to download this work, share it with others and Adapt the material for any purpose

ارزیابی محتوایی و ساختاری دانشنامه‌های زبان‌شناسی در دو دهه اخیر (۲۰۲۰-۲۰۰۰)

مهلا آرین‌پور*

چکیده

دانشنامه‌ها بر مجموعه‌ای از تألیفات و آثاری اطلاق می‌شود که در بردارنده طیف وسیعی از علوم و معارف بشری است. هدف مطالعه حاضر ارزیابی دانشنامه‌های زبان‌شناسی دو دهه اخیر (۲۰۲۰-۲۰۰۰) بر اساس تحلیل محتوایی و ساختاری است، که به روش پیمایشی انجام شد. پیکره لازم برای بررسی، سه دانشنامه زبان‌شناسی (۲۰۰۴)، دانشنامه زبان و زبان‌شناسی (۲۰۰۵) و دانشنامه زبان‌شناسی روتلج (۲۰۱۰) است. ابزار ارزیابی دانشنامه‌ها، پرسشنامه‌ای متشکل از هفت معیار محتوایی و ساختاری است. داده‌های پژوهش به صورت آمار توصیفی تجزیه و تحلیل شدند. یافته‌ها نشان دادند که در تحلیل محتوایی، دانشنامه‌های مورد بررسی در هر چهار معیار حوزه‌های اصلی زبان‌شناسی، معیار حوزه‌های فرعی زبان‌شناسی، معیار شاخه‌های زبان‌شناسی و معیار ویژگی مقالات با کمبودها و کاستی‌هایی مواجه هستند. در تحلیل ساختاری نیز، هر سه دانشنامه در معیار ویژگی مدخل‌ها، معیار ویژگی مؤلفان و معیار سازمان‌بندی دانشنامه در برخی موارد دچار نقایصی هستند. این در حالی است که در مقایسه تحلیل محتوایی و ساختاری سه دانشنامه مشخص شد، میزان تحقق معیارهای ساختاری بیش از معیارهای محتوایی است. بر پایه یافته‌ها، این نتیجه کلی حاصل شد که به لحاظ محتوایی هنوز نمی‌توان دانشنامه‌های دو دهه اخیر در علم زبان‌شناسی را به‌عنوان منابع تخصصی جامع و مرجع در حوزه این علم گسترده در نظر گرفت.

کلیدواژه‌ها: دانشنامه، زبان‌شناسی، تحلیل محتوایی، تحلیل ساختاری

---

* پژوهشگر پژوهشکده دانشنامه‌نگاری، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.

arianpour.m81@gmail.com

تاریخ پذیرش مقاله ۱۴۰۰/۱۲/۰۱

تاریخ دریافت مقاله ۱۴۰۰/۰۷/۰۳

۱. مقدمه

زبان یک نظام قراردادی از آواهای زبانی است که توسط انسان برای برقراری ارتباط استفاده می‌شود (وردهاف (Wardhaugh)، ۲۰۰۶). براساس تعریف دانشنامه بریتانیکا (Encyclopedia Britannica)، زبان نظامی از نمادها است که از طریق آن انسان‌ها به‌عنوان اعضای گروه‌های اجتماعی و مشارکت‌کنندگان در فرهنگ از طریق آن با یکدیگر ارتباط برقرار می‌کنند. زبان‌شناسی (linguistics) علم مطالعه زبان است. در واقع، زبان‌شناسی مطالعه علمی زبان‌های انسانی است. اما این تعریف این سؤال را مطرح می‌کند که مطالعه علمی زبان چیست؟ اگر بخواهیم گستره علایق علوم انسانی را در زبان مدنظر قرار دهیم، باید یا زبان‌شناسی را به‌عنوان بخشی از یک حوزه علمی بزرگ‌تر تصور کنیم و یا آن را به‌عنوان یک علم در نظر بگیریم. دیدگاه اول نسبت به وضعیت کنونی زبان‌شناسی منصفانه نیست. زیرا زبان‌شناسی حوزه‌ای بسیار گسترده است که دامنه آن همه ابعاد پدیده زبان را دربرمی‌گیرد. در دیدگاه دوم، علم در معنای وسیع آن مطرح است و همه دلالت‌های نظری و بنیادی را دربرمی‌گیرد. زبان‌شناسی به‌عنوان یک حوزه علمی تمام جنبه‌های زبان و گفتار انسانی را شامل می‌شود. در این چارچوب زبان‌شناسی یک رشته علمی است که از روش‌شناسی مرسوم علمی مانند مشاهده کنترل‌شده، فرضیه‌سازی، تحلیل، تعمیم و پیش‌بینی، آزمایش با مشاهده بیشتر، و تأیید، اصلاح یا رد فرضیه استفاده می‌کند. بر این اساس، زبان‌شناسی دو هدف عمده را دنبال می‌کند، هدف اول آن مطالعه ماهیت زبان و پایه‌ریزی نظریه‌های زبانی است. هدف دوم زبان‌شناسی توصیف همه زبان‌های بشری با استفاده از یک نظریه همگانی زبانی است. در این راستا، زبان‌شناسان دانشمندانی هستند که از روش علمی برای

فصلنامه علمی (مقاله علمی) سال اول، دوره اول، شماره دوم، پاییز و زمستان ۱۴۰۰

پژوهش‌های خود پیرامون ماهیت و کارکرد زبان بهره می‌گیرند (کمپل (Campbell)، ۲۰۱۳).

در پس زبان‌شناسی مدرن، انباشتی از پیش و دانش نهفته است که سابقه آن به مراحل اولیه تاریخ نوشتاری بشر برمی‌گردد. حدود ۲۵۰۰ سال پیش مطالعات منظمی درباره زبان شروع شد که می‌توان آن را منادی و سرچشمه مطالعات زبان‌شناسی در نظر گرفت (مشکوه‌الدینی، ۱۳۹۷). در هند و یونان، متون باارزشی را می‌توان پیرامون زبان پیدا کرد. به‌عنوان نمونه، بزرگ‌ترین دستاورد اولیه زبان‌شناسی در هند توسط پانینی (Panini) در قرن ششم قبل از میلاد به‌طور نظامند به نگارش درآمد. رویکردهای مدرن به زبان‌شناسی در قرن هجدهم زمانی که سنت بلاغت (rhetoric) به مرور کنار گذاشته شد، شروع به رشد و توسعه نمود. در طول قرن نوزدهم، زبان‌شناسی به‌عنوان بخشی از علوم روان‌شناسی یا زیست‌شناسی در نظر گرفته می‌شد. با این حال، در اوایل قرن بیستم پژوهش‌های فردیناند دو سوسور (Ferdinand de Saussure) زبان‌شناسی را به‌عنوان رشته و حوزه‌ای مستقل در علوم اجتماعی تثبیت کرد (کرولی و بُورن (Crowley and Bower, 2010)). امروزه زبان‌شناسان به بررسی ماهیت زبان، رابطه آن با علوم دیگر و همچنین ساختارهای عصبی که ما را قادر به استفاده از زبان می‌کنند، می‌پردازند. واضح است که بسیاری از پژوهش‌های زبان‌شناسان با رشته‌های علوم زیستی، علوم اجتماعی و علوم انسانی هم‌پوشانی دارد. از این رو، زبان‌شناسی به یک حوزه علمی گسترده و چندرشته‌ای تبدیل شده است و زیرشاخه‌های متعددی از جمله زبان‌شناسی کاربردی (applied linguistics)، روان‌شناسی زبان (psycholinguistics)، جامعه‌شناسی زبان/ زبان‌شناسی اجتماعی (sociolinguistics)، زبان‌شناسی رایانشی

ارزیابی محتوایی و ساختاری دانشنامه‌های زبان‌شناسی... / ۵

(computational linguistics) و غیره را دربرمی‌گیرد (بُورن (Bowern) و ایونز (Evans)، ۲۰۱۴).

پیش از این که دانشنامه‌ای (encyclopedia) در حوزه زبان‌شناسی به نگارش درآید، از گذشته‌های دور در حوزه زبان آثار متعددی به رشته تحریر درآمده است که بیشتر به موضوعاتی پیرامون دستور زبان، فرهنگ لغت و ریشه‌شناسی (Etymology) می‌پرداختند. در حدود سال ۱۵۰ پیش از میلاد، نخستین دستور زبان یونانی به وسیله دیونی سیوس تراکس (Dionysius Thrax) نوشته شد. زبان‌شناسان به‌طور کلی دستور زبان‌هایی را که به این شیوه تدوین شده‌اند، دستورسستی (traditional grammar) می‌نامند. قرن شانزدهم را باید آغاز دوران جدید مطالعات زبان‌شناسی در اروپا دانست. کتاب «نمونه‌هایی از چهل زبان» اثر مگیسر (Megiser)، که در سال ۱۹۲۵ منتشر شد، اولین گامی است که در این راه برداشته شد و از آن پس کتاب‌های فراوانی درباره لغت و دستور به زبان‌های مختلف تدوین گشت. اولین دانشنامه‌ای (encyclopedia) که به صورت مدون در حوزه زبان‌شناسی به رشته تحریر درآمده است، دانشنامه زبان‌شناسی (Encyclopedia of language and Linguistics) در سال ۱۹۹۳ است.

برای بررسی و ارزیابی دانشنامه‌ها برخی محققان معیارها و ضوابطی ارائه کرده‌اند که بیشتر اطلاعات زبانی و غیرزبانی دانشنامه را دربرمی‌گیرند. به‌عنوان نمونه، کتز (Ketz) (۲۰۰۱) برای نقد و بررسی دانشنامه‌ها معیارهای هدف (purpose)، اعتبار (reliability)، سبک (style)، به‌روزرودن (up to date) و ساختار (structure) را مطرح می‌کند. منظور از هدف، شمول موضوعی دانشنامه است که دربردارنده تخصصی و یا عمومی بودن آن می‌باشد. معیار اعتبار، موثق و معتبر بودن داده‌ها توسط مؤلفان است. معیار سبک مربوط به سطح علمی نوشتار دانشنامه است. معیار به‌روزرودن دربردارنده

فصلنامه علمی (مقاله علمی) سال اول، دوره اول، شماره دوم، پاییز و زمستان ۱۴۰۰

مطالب و یافته‌های نوین مطرح شده در دانشنامه می‌باشد. معیار ساختار، سازمان‌بندی و نظم مطالب ارائه شده و همچنین صورت فیزیکی و ظاهری دانشنامه را شامل می‌شود. معیارهای کلی ارائه شده برای ارزیابی دانشنامه‌ها را می‌توان بسته به حوزه‌ای که دانشنامه در مورد آن نگاشته شده است، تعدیل و به کار گرفت.

امروزه زبان‌شناسی به عنوان یک حوزه نوین علمی و یک علم نوپا در نظر گرفته می‌شود. در همین راستا، دانشنامه‌هایی که در حوزه زبان‌شناسی تألیف شده، جهت بهبود اثربخشی آنها در بدنه علمی دنیا، نیازمند ارزیابی و رفع کاستی‌ها است. ارزیابی محتوایی و ساختاری دانشنامه‌هایی که در این حوزه به نگارش درآمده‌اند، امری ضروری می‌نماید. از این رو، در این جستار تلاش می‌شود با استفاده از معیارهای ارزیابی دانشنامه‌ها به دو پرسش مهم پیرامون دانشنامه‌های زبان‌شناسی پاسخ داده شود:

۱- دانشنامه‌های دو دهه اخیر در حوزه علم زبان‌شناسی از نظر معیارهای ساختاری و محتوایی در چه وضعیتی قرار دارند؟

۲- با توجه به محتوای دانشنامه‌های دو دهه اخیر در حوزه علم زبان‌شناسی آیا می‌توان آنها را منبعی تخصصی و مرجع در این حوزه قلمداد کرد؟

۲- روش پژوهش

پژوهش حاضر به روش پیمایشی و با بهره‌گیری از تحلیل محتوایی و ساختاری انجام می‌شود. با توجه به مشخص کردن گستره علم زبان‌شناسی و ساختار دانشنامه‌ها، در این پژوهش، هفت معیار محتوایی و ساختاری برای ارزیابی دانشنامه‌های زبان‌شناسی در نظر گرفته شد. این معیارها در قالب یک پرسشنامه محقق ساخته تدوین گردید. در این پرسشنامه چهار معیار محتوایی عبارت‌اند از معیار حوزه‌های اصلی زبان‌شناسی، معیار

ارزیابی محتوایی و ساختاری دانشنامه‌های زبان‌شناسی... / ۷

حوزه‌های فرعی زبان‌شناسی، معیار شاخه‌های زبان‌شناسی و معیار ویژگی مقالات. همچنین سه معیار ساختاری شامل معیار ویژگی مدخل‌ها، معیار ویژگی مؤلفان و معیار سازمان‌بندی دانشنامه است. برای سنجش هر معیار چندین گزینه در نظر گرفته شده است و هر گزینه با یک طیف چهار آیتی ۱- فاقد (۰ نمره)، ۲- ضعیف (۱ نمره)، ۳- متوسط (۲ نمره)، ۴- خوب (۳ نمره) ارزیابی می‌شود. برای تعیین نسبت روایی محتوایی (CVR) و شاخص روایی محتوایی (CVI) پرسشنامه، از نظرات و پیشنهادات پنج استاد زبان‌شناسی و متخصص دانشنامه‌نگاری بهره گرفته شد. نظرات آنها براساس نسبت لاوشه (Lawshe) و روش والتز و باسل (Waltz and Bausell) مورد ارزیابی قرار گرفت. پس از ارزیابی و محاسبه، مقدار نسبت روایی محتوایی پرسشنامه ۰/۹۹ و مقدار شاخص روایی محتوایی آن ۰/۹۱ به دست آمد. همچنین، برای اندازه‌گیری پایایی پرسشنامه از روش آلفای کرونباخ (Cronbach's alpha) استفاده شد. ضریب آلفای کرونباخ برای پرسشنامه مورد استفاده ۰/۹۲ محاسبه گردید که نشان‌دهنده پایایی مناسب آن است.

پس از تهیه و استانداردسازی پرسشنامه، سه دانشنامه تخصصی و مهم حوزه زبان‌شناسی با عنوان‌های دانشنامه زبان‌شناسی (Encyclopedia of Linguistics, Author: Strazny, P, 2004)، دانشنامه زبان و زبان‌شناسی (The Encyclopedia of Language and Linguistics, Author: Brown, K. 2005) و دانشنامه زبان‌شناسی روتلج (The Routledge linguistics encyclopedia, Author: Malmkjaer, K, 2010) انتخاب شدند. سه دانشنامه مذکور همراه با پرسشنامه برای ارزیابی در اختیار ۱۰ دانشجوی دکتری زبان‌شناسی قرار گرفت. پس از تکمیل و جمع‌آوری پرسشنامه‌ها، داده‌های حاصل به صورت آمار توصیفی مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

۳- یافته‌ها

براساس معیار حوزه‌های اصلی زبان‌شناسی، گستره موضوعی علم زبان‌شناسی در سه دانشنامه زبان‌شناسی (۲۰۰۴)، دانشنامه زبان و زبان‌شناسی (۲۰۰۵) و دانشنامه زبان‌شناسی روتلج (۲۰۱۰) مورد بررسی قرار گرفت. در جدول ۱، توزیع فراوانی و مجموع امتیاز معیار حوزه‌های اصلی زبان‌شناسی با توجه به حجم و کیفیت مقالات در سه دانشنامه مورد بررسی ارائه شده است. در دانشنامه زبان‌شناسی (۲۰۰۴)، آواشناسی و نحو حوزه‌هایی هستند که با امتیاز ۱۴ بیشترین حجم و کیفیت مقالات به آنها اختصاص یافته است. حوزه ساخت‌واژه با ۱۳ امتیاز در رتبه دوم قرار دارد. حوزه‌های معنی‌شناسی و واج‌شناسی نیز به ترتیب با ۶ و ۵ امتیاز کمترین حجم و کیفیت مطالب و مقالات را در دانشنامه زبان‌شناسی (۲۰۰۴) به خود اختصاص داده‌اند. در دانشنامه زبان و زبان‌شناسی (۲۰۰۵)، حوزه ساخت‌واژی با امتیاز ۱۷ بیشترین حجم و کیفیت مقالات را دربرمی‌گیرد. در رتبه‌های بعدی، حوزه نحو با ۱۴ امتیاز و حوزه آواشناسی با ۱۳ امتیاز قرار دارند. کمترین حجم و کیفیت مقالات نیز با ۷ امتیاز مربوط به حوزه‌های واج‌شناسی و معنی‌شناسی است. در دانشنامه زبان‌شناسی روتلج (۲۰۱۰)، حوزه نحو با ۱۳ امتیاز بیشترین حجم و کیفیت مقالات را دربرمی‌گیرد و حوزه‌های آواشناسی و ساخت‌واژه نیز با ۱۱ امتیاز در رتبه دوم قرار دارند. دو حوزه واج‌شناسی و معنی‌شناسی نیز با ۶ امتیاز دارای کمترین حجم و کیفیت مقالات هستند.

جدول ۱. توزیع فراوانی و مجموع امتیاز معیار حوزه‌های اصلی زبان‌شناسی در سه دانشنامه

دانشنامه‌ها			معیار حوزه‌های اصلی
زبان‌شناسی (۲۰۰۴)	زبان‌شناسی (۲۰۰۵)	زبان‌شناسی روتلج (۲۰۱۰)	

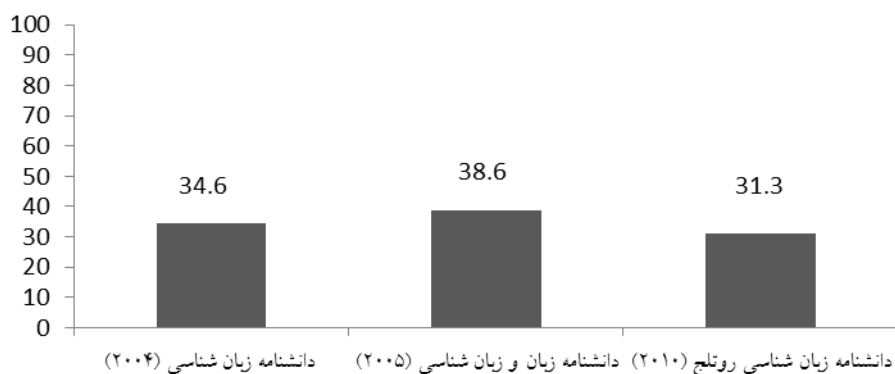
ارزیابی محتوایی و ساختاری دانشنامه‌های زبان‌شناسی... / ۹

زبان‌شناسی		فائق	ضعیف	متوسط	خوب	مجموع	فائق	ضعیف	متوسط	خوب	مجموع
آواشناسی	۱۰۰٪	۸	۲	-	-	۱۴	۷	۳	-	-	۱۱
واج‌شناسی	۱۰۰٪	۵	-	-	-	۵	۷	-	-	-	۶
ساخت‌واژه/ صرف	۱۰۰٪	-	۷	۳	-	۱۳	۵	۳	۲	-	۱۱
نحو/دستور	۱۰۰٪	-	۶	۴	-	۱۴	۶	۴	-	-	۱۳
معنی‌شناسی	۱۰۰٪	۴	-	-	-	۶	۷	-	-	-	۶

بررسی نتایج جدول فوق نشان می‌دهد که در هر سه دانشنامه حوزه‌های نحو، آواشناسی و ساخت‌واژه بیشتر مورد توجه قرار گرفته‌اند و به دو حوزه واج‌شناسی و معنی‌شناسی اهمیت کمتری داده شده است.

براساس نمودار ۱، درصد تحقق معیار حوزه‌های اصلی زبان‌شناسی در دانشنامه زبان‌شناسی (۲۰۰۴) و دانشنامه زبان‌شناسی روتلج (۲۰۱۰) به ترتیب ۳۴/۶ و ۳۱/۳ درصد و در دانشنامه زبان و زبان‌شناسی (۲۰۰۵) ۳۶/۶ درصد است که در بین سه دانشنامه بیشترین میزان را نشان می‌دهد.

نمودار ۱: درصد تحقق معیار حوزه‌های اصلی زبان‌شناسی در سه دانشنامه

توزیع فراوانی و مجموع امتیاز معیار حوزه‌های فرعی زبان‌شناسی با توجه به حجم و کیفیت مقالات در سه دانشنامه در جدول ۲، قابل مشاهده است:

جدول ۲: توزیع فراوانی و مجموع امتیاز معیار حوزه‌های فرعی زبان‌شناسی در سه دانشنامه

دانشنامه‌ها														معیار حوزه های اصلی زبان‌شناسی		
زبان‌شناسی روتلیج (۲۰۱۰)				زبان‌شناسی (۲۰۰۵)				زبان‌شناسی (۲۰۰۴)								
مجموع	خرن	مترسلا	ضعیف	فائق	مجموع	خرن	مترسلا	ضعیف	فائق	مجموع	خرن	مترسلا	ضعیف		فائق	
۸	-	-	۸	۲	۶	-	-	۶	۴	۶	-	-	۶	۴	فراوانی	تحلیل گفتمان
۹	-	-	۹	۱	۱۱	-	۱	۹	-	۷	-	-	۷	۳	فراوانی	رده‌شناسی زبان
۱۰	-	۱	۸	۱	۲	-	-	۲	۸	۹	-	-	۹	۱	فراوانی	کاربردشناسی
۷	-	-	۷	۳	۲۰	۲	۶	۲	-	۹	-	-	۲	۸	فراوانی	گویش‌شناسی
۲	-	-	۲	۸	۳	-	-	۳	۷	۱	-	-	۱	۹	فراوانی	نشانه‌شناسی
۹	-	۱	۷	۲	۱۸	-	۸	۲	-	۱۲	-	۲	۸	-	فراوانی	ریشه‌شناسی

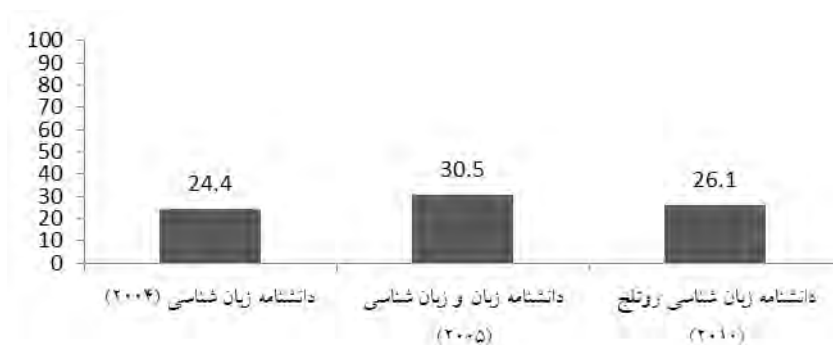
نتایج جدول ۲ نشان می‌دهد که در دانشنامه زبان‌شناسی (۲۰۰۴)، حوزه ریشه‌شناسی با امتیاز ۱۲ بیشترین حجم و کیفیت مقالات را به خود اختصاص داده است. سپس،

ارزیابی محتوایی و ساختاری دانشنامه‌های زبان‌شناسی... / ۱۱

حوزه‌های گویش‌شناسی و کاربردشناسی با ۹ امتیاز و حوزه‌های رده‌شناسی زبان و تحلیل گفتمان به ترتیب با ۷ و ۶ امتیاز در رتبه‌های بعدی قرار دارند. حوزه نشانه‌شناسی نیز با امتیاز ۱ دارای کمترین میزان حجم و کیفیت مقالات در دانشنامه زبان‌شناسی (۲۰۰۴) است. در دانشنامه زبان و زبان‌شناسی (۲۰۰۵)، حوزه گویش‌شناسی با امتیاز ۲۰ دارای بیشترین حجم و کیفیت مقالات می‌باشد. حوزه‌های ریشه‌شناسی با ۱۸ امتیاز، رده‌شناسی زبان با ۱۱ امتیاز و تحلیل گفتمان با ۶ امتیاز در رتبه‌های بعدی قرار دارند. دو حوزه نشانه‌شناسی با ۳ امتیاز و کاربردشناسی با ۲ امتیاز دارای کمترین حجم و کیفیت مقالات در دانشنامه زبان و زبان‌شناسی (۲۰۰۵) هستند. در دانشنامه زبان‌شناسی روتلج (۲۰۱۰)، حوزه کاربردشناسی با امتیاز ۱۰ دارای بیشترین حجم و کیفیت مقالات است. سپس، حوزه‌های ریشه‌شناسی و رده‌شناسی با امتیاز ۹ و حوزه‌های تحلیل گفتمان و گویش‌شناسی به ترتیب با امتیاز ۷ و ۸ در رتبه‌های پایین‌تر قرار دارند. حوزه نشانه‌شناسی نیز با امتیاز ۲ دارای کمترین حجم و کیفیت مقالات در دانشنامه زبان‌شناسی روتلج (۲۰۱۰) است. بررسی نتایج جدول ۲، نشان می‌دهد که در کل در سه دانشنامه زبان‌شناسی (۲۰۰۴)، دانشنامه زبان و زبان‌شناسی (۲۰۰۵) و دانشنامه زبان‌شناسی روتلج (۲۰۱۰) حوزه ریشه‌شناسی بیشتر مورد توجه قرار گرفته است و به حوزه نشانه‌شناسی توجه چندانی نشده است.

نمودار ۲: درصد تحقق معیار حوزه‌های فرعی زبان‌شناسی در سه دانشنامه مورد بررسی

فصلنامه علمی (مقاله علمی) سال اول، دوره اول، شماره دوم، پاییز و زمستان ۱۴۰۰

طبق داده‌های نمودار ۲، بیشترین میزان درصد تحقق معیار حوزه‌های فرعی زبان‌شناسی مربوط به دانشنامه زبان و زبان‌شناسی (۲۰۰۵) با ۳۰/۵ درصد است. درصد تحقق معیار حوزه‌های فرعی زبان‌شناسی در دو دانشنامه زبان‌شناسی روتلج (۲۰۱۰) و دانشنامه زبان‌شناسی (۲۰۰۴) به ترتیب ۲۶/۱ و ۲۴/۴ درصد است. در جدول ۳، توزیع فراوانی و مجموع امتیاز معیار شاخه‌های زبان‌شناسی با توجه به حجم و کیفیت مقالات در سه دانشنامه ارائه شده است:

جدول ۳: توزیع فراوانی و مجموع امتیاز معیار شاخه‌های زبان‌شناسی در سه دانشنامه مورد بررسی

دانشنامه‌ها										معیار شاخه‌های زبان‌شناسی						
زبان‌شناسی روتلج (۲۰۱۰)					زبان‌شناسی (۲۰۰۵)							زبان‌شناسی (۲۰۰۴)				
مجموع	خوب	متوسط	ضعیف	فایل	مجموع	خوب	متوسط	ضعیف	فایل	مجموع	خوب	متوسط	ضعیف	فایل	فراوانی	کیفیت
۱۳	-	۳	۷	-	۱۴	-	۴	۶	-	۱۲	-	۲	۸	-	۱۲	زبان‌شناسی نظری
۱۱	-	۲	۷	۱	۱۰	-	۱	۸	۱	۱۲	-	۲	۸	-	۱۱	روان‌شناسی زبان

ارزیابی محتوایی و ساختاری دانشنامه‌های زبان‌شناسی... / ۱۳

دانشنامه‌ها														معیار شاخه‌های زبان‌شناسی		
زبان‌شناسی روتلج (۲۰۱۰)				زبان‌شناسی (۲۰۰۵)				زبان‌شناسی (۲۰۰۴)								
مجموع	خوب	متوسط	ضعیف	مجموع	خوب	متوسط	ضعیف	مجموع	خوب	متوسط	ضعیف	مجموع	خوب			
۸	-	-	۸	۲	۱۱	-	۱	۹	-	۱۱	-	۱	۹	-	فراوانی	زبان‌شناسی کاربردی
۹	-	-	۹	۱	۱۱	-	۲	۷	۱	۱۲	-	۲	۸	-	فراوانی	جامعه‌شناسی زبان
۷	-	-	۷	۳	۸	-	-	۸	۲	۶	-	-	۶	۴	فراوانی	زبان‌شناسی رایانشی
۶	-	-	۶	۴	۸	-	-	۸	۲	۱۳	-	۳	۷	-	فراوانی	عصب‌شناسی زبان
۵	-	-	۵	۵	۲	-	-	۲	۸	۹	-	-	۹	۱	فراوانی	زبان‌شناسی بالینی
۲	-	-	۲	۸	۳	-	-	۳	۷	۰	-	-	-	۱۰	فراوانی	زبان‌شناسی قومی
۳	-	-	۳	۷	۷	-	-	۷	۳	۶	-	-	۶	۴	فراوانی	زبان‌شناسی پیکره‌ای
۰	-	-	-	۱	۱	-	-	۱	۹	۰	-	-	-	۱۰	فراوانی	فرهنگ‌نگاری
۰	-	-	-	۱	۰	-	-	۱۰	۱۰	۰	-	-	-	۱۰	فراوانی	زبان‌شناسی قضایی
۱۲	-	۳	۶	۱	۱۷	۲	۳	۵	-	۹	-	۲	۵	۳	فراوانی	زبان‌شناسی تاریخی- تطبیقی

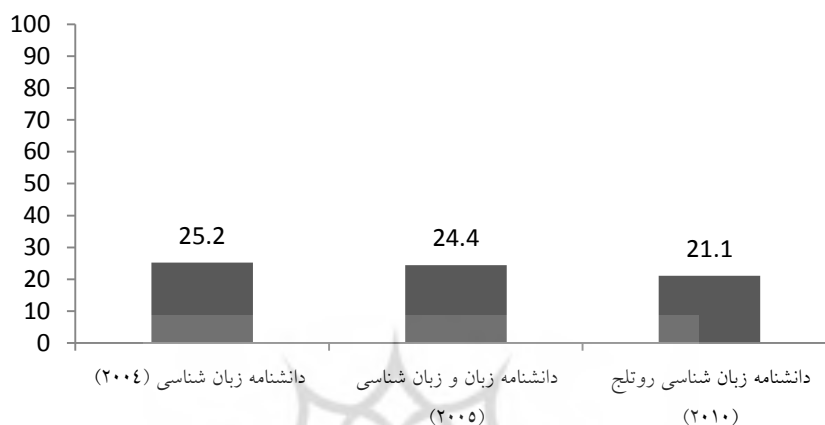
طبق جدول فوق، در دانشنامه زبان‌شناسی (۲۰۰۴) شاخه عصب‌شناسی زبان با امتیاز ۱۳ بیشترین حجم و کیفیت مقالات را به خود اختصاص داده است. همچنین، شاخه‌های زبان‌شناسی نظری، روان‌شناسی زبان و جامعه‌شناسی زبان با ۱۲ امتیاز در رده بعدی قرار دارند. شاخه‌های زبان‌شناسی کاربردی با ۱۱ امتیاز، زبان‌شناسی بالینی با ۹ امتیاز، زبان‌شناسی تاریخی-تطبیقی با ۹ امتیاز، زبان‌شناسی رایانشی با ۶ امتیاز و

فصلنامه علمی (مقاله علمی) سال اول، دوره اول، شماره دوم، پاییز و زمستان ۱۴۰۰

زبان‌شناسی پیکره‌ای نیز با ۶ امتیاز در رتبه‌های بعدی قرار گرفته‌اند. این در حالی است که در دانشنامه زبان‌شناسی (۲۰۰۴) به شاخه‌های زبان‌شناسی قومی، فرهنگ‌نگاری و زبان‌شناسی قضایی پرداخته نشده است. در دانشنامه زبان و زبان‌شناسی (۲۰۰۵)، شاخه زبان‌شناسی تاریخی - تطبیقی با امتیاز ۱۷ دارای بیشترین حجم و کیفیت مقالات است. شاخه‌های زبان‌شناسی نظری با ۱۴ امتیاز در رده دوم قرار دارد. در رده‌های بعدی، شاخه‌های زبان‌شناسی کاربردی و جامعه‌شناسی زبان با ۱۱ امتیاز، روان‌شناسی زبان با ۱۰ امتیاز، زبان‌شناسی رایانشی با ۸ امتیاز، زبان‌شناسی کاربردی با ۸ امتیاز، زبان‌شناسی پیکره‌ای نیز با ۷ امتیاز، زبان‌شناسی قومی با ۳ امتیاز، زبان‌شناسی بالینی با ۲ امتیاز و فرهنگ‌نگاری با ۱ امتیاز قرار دارند. در دانشنامه زبان و زبان‌شناسی (۲۰۰۵) مقاله یا مطلبی پیرامون شاخه زبان‌شناسی قضایی ارائه نشده است. در دانشنامه زبان‌شناسی روتلج (۲۰۱۰) شاخه زبان‌شناسی نظری با امتیاز ۱۳ دارای بیشترین حجم و کیفیت مقالات است. شاخه‌های زبان‌شناسی تاریخی - تطبیقی با ۱۲ امتیاز در رتبه دوم قرار دارد. در رتبه‌های بعدی به ترتیب شاخه‌های روان‌شناسی زبان با ۱۱ امتیاز، جامعه‌شناسی زبان با ۹ امتیاز، زبان‌شناسی کاربردی با ۸ امتیاز، زبان‌شناسی رایانشی با ۶ امتیاز، زبان‌شناسی بالینی با ۵ امتیاز، زبان‌شناسی پیکره‌ای نیز با ۳ امتیاز و زبان‌شناسی قومی با ۲ امتیاز قرار دارند. درباره شاخه‌های فرهنگ‌نگاری و زبان‌شناسی قضایی در دانشنامه زبان‌شناسی روتلج (۲۰۱۰) مقاله یا مطلبی به نگارش درنیامده است. نتایج مشخص می‌کند که در کل در سه دانشنامه شاخه‌های عصب‌شناسی زبان، زبان‌شناسی تاریخی - تطبیقی و زبان‌شناسی نظری بیشتر مورد توجه قرار گرفته‌اند و به شاخه‌های فرهنگ‌نگاری و زبان‌شناسی قضایی توجهی نشده است. درصد تحقق معیار شاخه‌های زبان‌شناسی در سه دانشنامه در نمودار ۳ ارائه شده است:

ارزیابی محتوایی و ساختاری دانشنامه‌های زبان‌شناسی... / ۱۵

نمودار ۳: درصد تحقق معیار شاخه‌های زبان‌شناسی در سه دانشنامه مورد بررسی

بر اساس داده‌های نمودار ۳، دانشنامه زبان و زبان‌شناسی (۲۰۰۵) با ۲۴/۴ درصد دارای بیشترین میزان تحقق معیار شاخه‌های زبان‌شناسی در مقایسه با دو دانشنامه دیگر است. جدول ۴، توزیع فراوانی و مجموع امتیاز معیار ویژگی مقالات در سه دانشنامه را نشان می‌دهد.

جدول ۴: توزیع فراوانی و مجموع امتیاز معیار ویژگی مقالات در سه دانشنامه مورد بررسی

دانشنامه‌ها														معیار ویژگی مقالات		
زبان‌شناسی روتلج (۲۰۱۰)					زبان‌شناسی (۲۰۰۵)					زبان‌شناسی (۲۰۰۴)						
مجموع	تجزیه	مترسقا	ضمیمه	فایده	مجموع	تجزیه	مترسقا	ضمیمه	فایده	مجموع	تجزیه	مترسقا	ضمیمه			
۱۷	-	۷	۳	-	۱۱	-	۱	۹	-	۱۲	-	۲	۸	-	فراوانی	تخصصی بودن
۱۲	-	۲	۸	-	۱۲	-	۲	۸	-	۱۳	-	۳	۷	-	فراوانی	به‌روز بودن

فصلنامه علمی (مقاله علمی) سال اول، دوره اول، شماره دوم، پاییز و زمستان ۱۴۰۰

دانشنامه‌ها														معیار ویژگی مقالات	
زبان‌شناسی روتلج (۲۰۱۰)				زبان‌شناسی (۲۰۰۵)				زبان‌شناسی (۲۰۰۴)							
مجموع	تخریب	متوسط	تفصیلی	فایل	مجموع	تخریب	متوسط	تفصیلی	فایل	مجموع	تخریب	متوسط	تفصیلی		فایل
۱۰	-	۱	۸	۱	۵	-	-	۵	۵	۱۱	-	۱	۹	-	روش‌شناسی علمی
۱۳	-	۳	۷	-	۱۵	-	۵	۵	-	۱۶	-	۶	۴	-	ارائه داده‌های مستدل
۱۱	-	۲	۷	۱	۱۱	-	۲	۷	۱	۱۱	-	۱	۹	-	تبیین‌های نظری
۱۵	-	۵	۵	-	۱۶	-	۶	۴	-	۱۲	-	۲	۸	-	حجم و تناسب مقالات
۱۳	-	۴	۵	۱	۱۳	-	۴	۵	۱	۱۰	-	۱	۸	۱	تشریح کامل مفاهیم بنیادی
۱۱	-	۱	۹	-	۱۸	-	۸	۲	-	۱۳	-	۳	۷	-	ارجاع به منابع معتبر
۱۱	-	۱	۹	-	۱۶	-	۶	۴	-	۱۰	-	-	۱۰	-	تعداد ارجاع
۱۶	-	۶	۴	-	۲۶	۶	۴	-	-	۱۴	-	۵	۴	۱	بی‌طرفی علمی در مقالات
۱۷	-	۷	۳	-	۲۵	۶	۳	۱	-	۱۸	-	۸	۲	-	نمودار، جدول و تصویر
۹	-	۱	۷	۲	۲۷	۷	۳	-	-	۹	-	۱	۷	۲	سازمان‌بندی یکسان

داده‌های جدول فوق نشان می‌دهد که ویژگی استفاده از نمودار، جدول و تصویر با امتیاز ۱۸ بارزترین ویژگی مقالات دانشنامه زبان‌شناسی (۲۰۰۴) است. پس از آن، به ترتیب ویژگی‌های ارائه داده‌های مستدل با ۱۶ امتیاز، پای‌بندی و بی‌طرفی علمی در مقالات با ۱۴ امتیاز، ارجاع به منابع معتبر و به‌روز با ۱۳ امتیاز، تخصصی بودن و حجم و تناسب مقالات با ۱۲ امتیاز، وجود روش‌شناسی علمی و تبیین‌های نظری با ۱۱ امتیاز،

ارزیابی محتوایی و ساختاری دانشنامه‌های زبان‌شناسی... / ۱۷

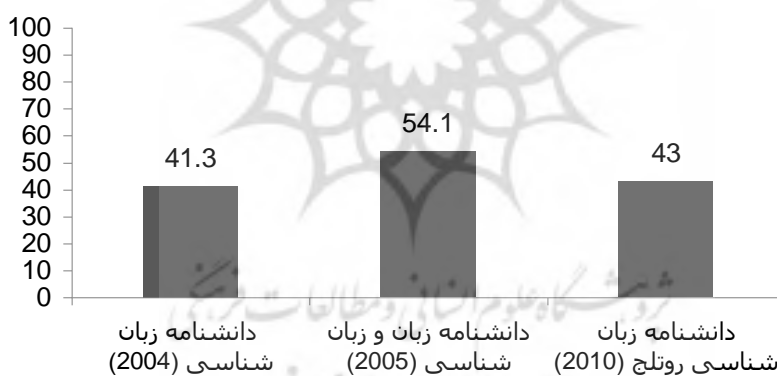
تشریح کامل مفاهیم بنیادی و تعداد ارجاع با ۱۰ امتیاز با اهمیت‌ترین ویژگی‌ها هستند. ویژگی وجود ساختار یا سازمان‌بندی یکسان در مقالات با ۹ امتیاز ضعیف‌ترین ویژگی مقالات دانشنامه زبان‌شناسی (۲۰۰۴) است. برخلاف دانشنامه زبان‌شناسی (۲۰۰۴)، در دانشنامه زبان و زبان‌شناسی (۲۰۰۵) ویژگی وجود ساختار یا سازمان‌بندی یکسان در مقالات با ۲۷ امتیاز بارزترین ویژگی مقالات است. پس از آن، ویژگی‌های پای‌بندی و بی‌طرفی علمی در مقالات با ۲۶ امتیاز، استفاده از نمودار، جدول و تصویر با ۲۵ امتیاز، ارجاع به منابع معتبر با ۱۸ امتیاز، تعداد ارجاع و حجم و تناسب مقالات با ۱۶ امتیاز، ارائه داده‌های مستدل با ۱۵ امتیاز، تشریح کامل مفاهیم بنیادی با ۱۳ امتیاز، به‌روز بودن با ۱۲ امتیاز، تخصصی‌بودن و وجود تبیین‌های نظری با ۱۱ امتیاز به ترتیب در رده‌های بعدی قرار دارند. در دانشنامه زبان و زبان‌شناسی (۲۰۰۵) ویژگی وجود روش‌شناسی علمی در مقالات با ۵ امتیاز ضعیف‌ترین ویژگی مقالات این دانشنامه است. تخصصی‌بودن و استفاده از نمودار، جدول و تصویر با امتیاز ۱۷ بارزترین ویژگی‌های مقالات دانشنامه زبان‌شناسی روتلج (۲۰۱۰) هستند. در رتبه‌های بعدی ویژگی‌های پای‌بندی و بی‌طرفی علمی در مقالات با ۱۶ امتیاز، حجم و تناسب مقالات با ۱۵ امتیاز، تشریح کامل مفاهیم بنیادی و ارائه داده‌های مستدل با ۱۳ امتیاز، به‌روز بودن با ۱۲ امتیاز و وجود روش‌شناسی با ۵ امتیاز قرار دارند. از میان همه ویژگی‌های ارائه‌شده، ضعیف‌ترین ویژگی مقالات دانشنامه زبان‌شناسی روتلج (۲۰۱۰) ویژگی وجود ساختار یا سازمان‌بندی یکسان در مقالات با ۹ امتیاز است. تحلیل داده‌های جدول ۴ نشان می‌دهد، استفاده از نمودار، جدول و تصویر در مقالات ویژگی است که در سه دانشنامه زبان‌شناسی (۲۰۰۴)، دانشنامه زبان و زبان‌شناسی (۲۰۰۵) و دانشنامه زبان‌شناسی روتلج (۲۰۱۰) بیشتر به آن توجه شده است. اما برخلاف دانشنامه زبان و زبان‌شناسی (۲۰۰۵)

فصلنامه علمی (مقاله علمی) سال اول، دوره اول، شماره دوم، پاییز و زمستان ۱۴۰۰

که ویژگی وجود ساختار یا سازمان‌بندی یکسان در مقالات بسیار برجسته است، در دو دانشنامه زبان‌شناسی (۲۰۰۴) و دانشنامه زبان‌شناسی روتلج (۲۰۱۰) این ویژگی در سطح بسیار پایینی قرار دارد.

در نمودار ۴ درصد تحقق معیار ویژگی مقالات در سه دانشنامه قابل مشاهده است. بر این پایه، بیشترین درصد تحقق معیار ویژگی مقالات مربوط به دانشنامه زبان و زبان‌شناسی (۲۰۰۵) با ۵۴/۱ درصد است. این معیار در دو دانشنامه زبان‌شناسی روتلج (۲۰۱۰) و دانشنامه زبان‌شناسی (۲۰۰۴) به ترتیب ۴۳ و ۴۱/۳ درصد است.

نمودار ۴: درصد تحقق معیار ویژگی مقالات در سه دانشنامه مورد بررسی

جدول ۵ توزیع فراوانی و مجموع امتیاز معیار ویژگی مدخل‌ها را در سه

دانشنامه مورد بررسی نشان می‌دهد. معیار مدخل‌ها شامل ۷ ویژگی است.

جدول ۵: توزیع فراوانی و مجموع امتیاز معیار ویژگی مدخل‌ها در سه دانشنامه مورد بررسی

ارزیابی محتوایی و ساختاری دانشنامه‌های زبان‌شناسی... / ۱۹

دانشنامه‌ها														معیار مدخل‌ها		
زبان‌شناسی روتلج (۲۰۱۰)				زبان‌شناسی (۲۰۰۵)				زبان‌شناسی (۲۰۰۴)				فراوانی				
مجموع	خوب	متوسط	ضعیف	فائق	مجموع	خوب	متوسط	ضعیف	فائق	مجموع	خوب					متوسط
۱۱	-	۱	۹	-	۲۸	۸	۲	-	-	۱۱	-	۱	۹	-	فراوانی	تعداد مدخل‌ها
۱۳	-	۳	۷	-	۲۰	۱	۸	۱	-	۱۳	-	۳	۷	-	فراوانی	انسجام و پیوستگی مطالب هر مدخل
۱۳	-	۳	۷	-	۱۹	۱	۷	۲	-	۱۴	-	۴	۶	-	فراوانی	تطابق مدخل با موضوع
۱۸	-	۸	۲	-	۱۲	-	۲	۸	-	۱۷	-	۷	۳	-	فراوانی	عدم همپوشانی مدخل
۱۳	-	۳	۷	-	۱۶	-	۶	۴	-	۱۴	-	۵	۴	۱	فراوانی	ارتباط هر مدخل با دیگر مدخل‌های هم موضوع
۱۲	-	۲	۸	-	۱۷	-	۷	۳	-	۱۲	-	۲	۸	-	فراوانی	تناسب حجم مطالب هر مدخل
۱۷	-	۷	۳	-	۲۲	۲	۸	-	-	۱۶	۱	۵	۴	-	فراوانی	بی‌طرفی سرویراستار در انتخاب مدخل‌ها

داده‌های جدول فوق نشان می‌دهد ویژگی عدم همپوشانی مدخل‌ها با ۱۷ امتیاز برجسته‌ترین ویژگی مدخل‌های دانشنامه زبان‌شناسی (۲۰۰۴) است. همچنین، ویژگی‌های بی‌طرفی سرویراستار در انتخاب مدخل‌ها با ۱۶ امتیاز، تطابق مدخل با

فصلنامه علمی (مقاله علمی) سال اول، دوره اول، شماره دوم، پاییز و زمستان ۱۴۰۰

موضوع و ارتباط هر مدخل با دیگر مدخل‌های هم موضوع با ۱۴ امتیاز، انسجام و پیوستگی مطالب هر مدخل با ۱۳ امتیاز و تناسب حجم مطالب هر مدخل با ۱۲ امتیاز در رتبه‌های بعدی قرار گرفته‌اند. در این دانشنامه ویژگی تعداد مدخل‌ها با ۱۱ امتیاز ضعیف‌ترین ویژگی است. این در حالی است که در دانشنامه زبان و زبان‌شناسی (۲۰۰۵)، ویژگی تعداد مدخل‌ها با ۲۸ امتیاز برجسته‌ترین ویژگی مدخل‌ها است. پس از این ویژگی، به ترتیب ویژگی‌های بی‌طرفی سرویراستار در انتخاب مدخل‌ها با ۲۲ امتیاز، انسجام و پیوستگی مطالب هر مدخل با ۲۰ امتیاز، تطابق مدخل با موضوع با ۱۹ امتیاز، تناسب حجم مطالب هر مدخل با ۱۷ امتیاز و ارتباط هر مدخل با دیگر مدخل‌های هم موضوع با ۱۶ امتیاز قرار دارند. در دانشنامه زبان و زبان‌شناسی (۲۰۰۵)، ویژگی عدم همپوشانی مدخل‌ها با ۱۲ امتیاز ضعیف‌ترین ویژگی مدخل‌ها است. در دانشنامه زبان‌شناسی روتلج (۲۰۱۰) ویژگی عدم همپوشانی مدخل‌ها با ۱۸ امتیاز، برجسته‌ترین ویژگی مدخل‌ها است. پس از این ویژگی، به ترتیب ویژگی بی‌طرفی سرویراستار در انتخاب مدخل‌ها با ۱۷ امتیاز، ویژگی‌های انسجام و پیوستگی مطالب هر مدخل، تطابق مدخل با موضوع و ارتباط هر مدخل با دیگر مدخل‌های هم موضوع با ۱۳ امتیاز و تناسب حجم مطالب هر مدخل با ۱۲ امتیاز قرار دارند. ویژگی تعداد مدخل‌ها با ۱۱ امتیاز ضعیف‌ترین ویژگی مدخل‌ها در دانشنامه زبان‌شناسی روتلج (۲۰۱۰) است. تحلیل نتایج فوق مشخص می‌کند که برخلاف دانشنامه زبان و زبان‌شناسی (۲۰۰۵)، در دو دانشنامه دانشنامه زبان‌شناسی (۲۰۰۴) و دانشنامه زبان‌شناسی روتلج (۲۰۱۰) تعداد مدخل‌ها، ضعیف‌ترین معیار ویژگی مدخل‌ها است.

نمودار ۵: درصد تحقق معیار ویژگی مدخل‌ها در سه دانشنامه مورد بررسی

ارزیابی محتوایی و ساختاری دانشنامه‌های زبان‌شناسی... / ۲۱

در نمودار ۵، درصد تحقق معیار ویژگی مدخل‌ها در سه دانشنامه ارائه شده است. بر اساس داده‌های نمودار ۵، دانشنامه زبان و زبان‌شناسی (۲۰۰۵) با ۶۳/۸ درصد دارای بیشترین میزان تحقق معیار ویژگی مدخل‌ها در مقایسه با دو دانشنامه دیگر (دانشنامه زبان‌شناسی روتلج (۲۰۱۰) و دانشنامه زبان‌شناسی (۲۰۰۴) به ترتیب ۴۶/۶ و ۴۶/۱ درصد) است.

معیار ویژگی مؤلفان که شش ویژگی را دربرمی‌گیرد، معیار دیگری است که برای ارزیابی سه دانشنامه در نظر گرفته شده است. در جدول ۶، توزیع فراوانی و مجموع امتیاز معیار ویژگی مؤلفان در سه دانشنامه مورد بررسی ارائه شده است:
جدول ۶: توزیع فراوانی و مجموع امتیاز معیار ویژگی مؤلفان در سه دانشنامه مورد بررسی

دانشنامه‌ها														معیار مؤلفان		
زبان‌شناسی روتلج (۲۰۱۰)					زبان‌شناسی (۲۰۰۵)					زبان‌شناسی (۲۰۰۴)						
مجموع	تخریب	متوسط	نسب	فائده	مجموع	تخریب	متوسط	نسب	فائده	مجموع	تخریب	متوسط	نسب			فائده
۱۴	-	۴	۶	-	۱۷	-	۷	۳	-	۱۴	-	۴	۶	-	فراوانی	تسلط به علم زبان‌شناسی
۱۴	-	۴	۶	-	۲۲	۲	۸	-	-	۱۵	۱	۳	۶	-	فراوانی	داشتن رشته مرتبط علمی
۱۸	۱	۶	۳	-	۲۵	۶	۳	۱	-	۱۷	-	۷	۳	-	فراوانی	تعداد و تنوع مؤلفان
۱۱	-	۱	۹	-	۱۳	-	۳	۷	-	۱۲	-	۲	۸	-	فراوانی	وجود مؤلفان صاحب‌نظر
۱۳	-	۳	۷	-	۲۰	۱	۸	۱	-	۱۵	۱	۳	۶	-	فراوانی	بی‌طرفی مؤلف
۱۲	-	۲	۸	-	۱۶	۲	۲	۶	-	۱۴	-	۴	۶	-	فراوانی	تخصص مؤلفان با موضوع

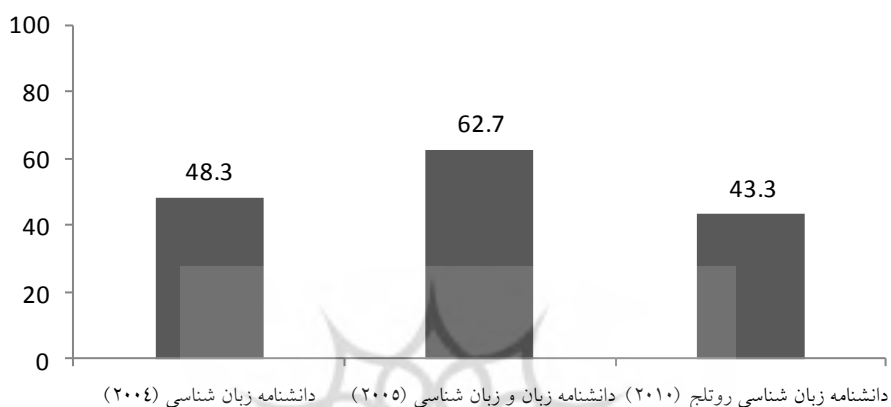
فصلنامه علمی (مقاله علمی) سال اول، دوره اول، شماره دوم، پاییز و زمستان ۱۴۰۰

داده‌های جدول فوق نشان می‌دهد، تعداد و تنوع مؤلفان با ۱۷ امتیاز برجسته‌ترین ویژگی مؤلفان در دانشنامه زبان‌شناسی (۲۰۰۴) است. همچنین، ویژگی‌های بی‌طرفی مؤلف در نگارش مقالات و داشتن مدرک مرتبط علمی با ۱۵ امتیاز، تسلط به علم زبان‌شناسی و تناسب تخصص مؤلفان با موضوع با ۱۴ امتیاز به ترتیب دیگر ویژگی‌های این دانشنامه هستند. ویژگی وجود مؤلفان صاحب‌نظر با امتیاز ۱۲ ضعیف‌ترین ویژگی معیار مؤلفان در دانشنامه زبان‌شناسی (۲۰۰۴) است. در دانشنامه زبان و زبان‌شناسی (۲۰۱۰) بارزترین ویژگی، ویژگی تعداد و تنوع مؤلفان با ۲۵ امتیاز می‌باشد. پس از این ویژگی، به ترتیب ویژگی‌های داشتن مدرک معتبر و مرتبط علمی با ۲۲ امتیاز، بی‌طرفی مؤلف در نگارش مقالات با ۲۰ امتیاز، تسلط به علم زبان‌شناسی با ۱۷ امتیاز و تناسب تخصص مؤلفان با موضوع با ۱۶ امتیاز قرار دارند. ویژگی وجود مؤلفان صاحب‌نظر با امتیاز ۱۳ ضعیف‌ترین ویژگی معیار مؤلفان در این دانشنامه است. در دانشنامه زبان‌شناسی روتلج (۲۰۱۰) همانند دو دانشنامه دیگر، تعداد و تنوع مؤلفان با ۱۸ امتیاز برجسته‌ترین ویژگی مؤلفان است. سپس، ویژگی‌های دیگر مانند تسلط به علم زبان‌شناسی و داشتن مدرک معتبر و مرتبط علمی با ۱۴ امتیاز، بی‌طرفی مؤلف در نگارش مقالات با ۱۳ امتیاز، و تناسب تخصص مؤلفان با موضوع با ۱۲ امتیاز در رتبه‌های بعد قرار دارند. مانند دو دانشنامه دیگر، در دانشنامه زبان‌شناسی روتلج (۲۰۱۰) نیز ویژگی وجود مؤلفان صاحب‌نظر با امتیاز ۱۱ ضعیف‌ترین ویژگی معیار مؤلفان است. تحلیل داده‌ها در هر سه دانشنامه مورد بررسی نشان می‌دهد که در معیار ویژگی مؤلفان، بارزترین ویژگی تعداد و تنوع مؤلفان است و ویژگی که به آن چندان توجهی نشده است، ویژگی وجود مؤلفان صاحب‌نظر می‌باشد.

ارزیابی محتوایی و ساختاری دانشنامه‌های زبان‌شناسی... / ۲۳

در نمودار ۶ درصد تحقق معیار ویژگی مؤلفان در سه دانشنامه قابل مشاهده است:

نمودار ۶: درصد تحقق معیار ویژگی مؤلفان در سه دانشنامه مورد بررسی

طبق نمودار ۶، بیشترین میزان درصد تحقق معیار ویژگی مؤلفان مربوط به دانشنامه زبان و زبان‌شناسی (۲۰۰۵) با ۶۲/۷ درصد است. درصد تحقق این معیار در دو دانشنامه زبان‌شناسی و دانشنامه زبان‌شناسی روتلج به ترتیب ۴۸/۳ و ۴۳/۳ درصد است. آخرین معیاری که برای ارزیابی سه دانشنامه در نظر گرفته شده است، معیار سازمان‌بندی دانشنامه است. این معیار شامل هشت شاخص می‌باشد. در جدول ۷ توزیع فراوانی و امتیاز معیار سازمان‌بندی دانشنامه در سه دانشنامه ارائه شده است:

جدول ۷: توزیع فراوانی و مجموع امتیاز معیار سازمان‌بندی دانشنامه در سه دانشنامه مورد بررسی

دانشنامه‌ها			معیار سازمان‌بندی
زبان‌شناسی روتلج (۲۰۱۰)	زبان‌شناسی (۲۰۰۵)	زبان‌شناسی (۲۰۰۴)	دانشنامه‌ها

فصلنامه علمی (مقاله علمی) سال اول، دوره اول، شماره دوم، پاییز و زمستان ۱۴۰۰

فقره	ضعیف	متوسط	خوب	مجموع امتیاز	فقره	ضعیف	متوسط	خوب	مجموع امتیاز	فقره	ضعیف	متوسط	خوب	مجموع امتیاز
نوع و هدف دانشنامه	۲	۸	-	۱۹	۲	۷	۱	-	۱۸	۲	۸	-	-	۱۲
مقدمه جامع سرویراستار	-	۲	۸	۲۹	-	۱	۹	-	۲۸	-	۲	۸	-	۱۲
ترتیب الفبایی دقیق	-	-	-	۲۹	-	۱	۹	-	۳۰	-	-	۱۰	-	۲۸
معرفی دقیق مؤلفان	۲	۸	-	۲۷	-	۳	۷	-	۱۸	-	۲	۳	۶	۲۵
ارائه فهرست مدخل‌ها	-	۱	-	۲۸	-	۲	۸	-	۲۹	-	۱	۳	۷	۲۷
ارائه فهرست موضوعی	-	۲	۸	۱۰	-	-	-	-	۲۸	-	-	-	-	۰
کتاب‌نامه	۱	-	-	۳۰	-	-	۱۰	-	۰	-	-	-	۱۰	۳۰
ضمیمه	-	۹	-	۳۰	-	-	-	-	۲۱	-	-	-	۲	۲۲

براساس داده‌های جدول فوق، در بین شاخص‌های سازمان‌بندی دانشنامه زبان‌شناسی (۲۰۰۴)، شاخص ترتیب الفبایی دقیق با ۳۰ امتیاز کامل‌ترین شاخص است. پس از این شاخص، شاخص‌های ارائه فهرست مدخل‌ها با ۲۹ امتیاز، ارائه فهرست موضوعی و ارائه مقدمه جامع سرویراستار با ۲۸ امتیاز، ضمیمه با ۲۱ امتیاز، معرفی دقیق مؤلفان و مشخص کردن نوع و هدف دانشنامه با ۱۸ امتیاز به ترتیب در رده‌های بعدی قرار دارند. دانشنامه زبان‌شناسی (۲۰۰۴) فاقد شاخص کتاب‌نامه است. در بین شاخص‌های سازمان‌بندی دانشنامه زبان و زبان‌شناسی (۲۰۰۵)، شاخص‌های ضمیمه و کتاب‌نامه با ۳۰ امتیاز کامل‌ترین شاخص‌ها هستند. پس از این شاخص‌ها به ترتیب

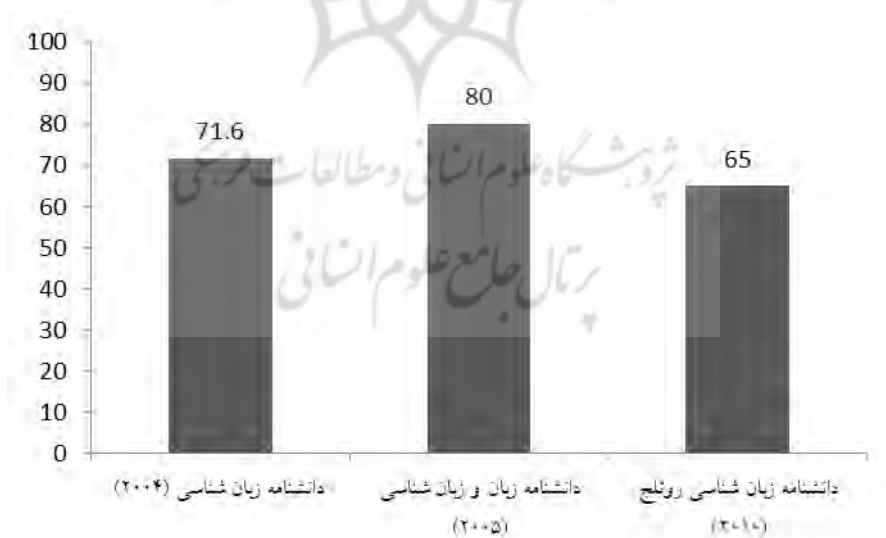

ارزیابی محتوایی و ساختاری دانشنامه‌های زبان‌شناسی... / ۲۵

شاخص‌های ارائه مقدمه جامع سرویراستار و ترتیب الفبایی دقیق با ۲۹ امتیاز، ارائه فهرست مدخل‌ها با ۲۸ امتیاز، معرفی دقیق مؤلفان با ۲۷ امتیاز در رده‌های بعدی قرار گرفته‌اند. دانشنامه زبان و زبان‌شناسی (۲۰۰۵) فاقد شاخص ارائه فهرست موضوعی است. در بین شاخص‌های سازمان‌بندی دانشنامه زبان‌شناسی روتلج (۲۰۱۰)، شاخص کتابنامه با ۳۰ امتیاز کامل‌ترین شاخص است. دیگر شاخص‌ها مانند شاخص‌های ترتیب الفبایی دقیق با ۲۸ امتیاز، ارائه فهرست مدخل‌ها با ۲۷ امتیاز، معرفی دقیق مؤلفان با ۲۵ امتیاز، مشخص کردن نوع و هدف دانشنامه و ارائه مقدمه جامع سرویراستار با ۱۲ امتیاز در رتبه‌های بعدی قرار گرفته‌اند. همانند دانشنامه زبان و زبان‌شناسی (۲۰۰۵)، دانشنامه زبان‌شناسی روتلج (۲۰۱۰) نیز فاقد شاخص ارائه فهرست موضوعی است.

در نمودار ۷، درصد تحقق معیار سازمان‌بندی دانشنامه‌ها قابل مشاهده است:

نمودار ۷: درصد تحقق معیار سازمان‌بندی دانشنامه در سه دانشنامه مورد بررسی

فصلنامه علمی (مقاله علمی) سال اول، دوره اول، شماره دوم، پاییز و زمستان ۱۴۰۰

نمودار ۷ نشان می‌دهد که دانشنامه زبان و زبان‌شناسی (۲۰۰۵) با ۸۰ درصد دارای بیشترین میزان تحقق معیار سازمان‌بندی دانشنامه در مقایسه با دو دانشنامه دیگر است. این میزان در دانشنامه زبان‌شناسی (۲۰۰۴) ۷۱/۶ درصد و در دانشنامه زبان‌شناسی روتلج (۲۰۱۰) ۶۵ درصد است.

برای مقایسه و ارزیابی کلی معیارهای محتوایی و معیارهای ساختاری در سه دانشنامه درصد تحقق این معیارهای به صورت مجزا در جدول ۸ ارائه شده است:

جدول ۸: درصد تحقق معیارهای محتوایی و ساختاری در سه دانشنامه مورد بررسی

دانشنامه‌ها			معیارهای ارزیابی
زبان‌شناسی روتلج (۲۰۱۰)	زبان و زبان‌شناسی (۲۰۰۵)	زبان‌شناسی (۲۰۰۴)	
درصد تحقق	درصد تحقق	درصد تحقق	
۳۱/۳	۳۸/۶	۳۴/۶	معیار حوزه‌های اصلی زبان‌شناسی
۲۶/۱	۳۰/۵	۲۴/۴	معیار حوزه‌های فرعی زبان‌شناسی
۲۱/۱	۲۴/۴	۲۵/۲	معیار شاخه‌های زبان‌شناسی
۴۳	۵۴/۱	۴۱/۳	معیار ویژگی مقالات
۴۶/۶	۶۳/۸	۴۶/۱	معیار ویژگی مدخل‌ها
۴۳/۳	۶۲/۷	۴۸/۳	معیار ویژگی مؤلفان
۶۵	۸۰	۷۱/۶	معیار سازمان‌بندی دانشنامه

براساس داده‌های جدول ۸ در دانشنامه زبان‌شناسی (۲۰۰۴)، درصد تحقق معیارهای ساختاری یعنی ویژگی مدخل‌ها، ویژگی مؤلفان و سازمان‌بندی دانشنامه بیشتر از

ارزیابی محتوایی و ساختاری دانشنامه‌های زبان‌شناسی... / ۲۷

معیارهای محتوایی یعنی حوزه‌های اصلی زبان‌شناسی، حوزه‌های فرعی زبان‌شناسی، شاخه‌های زبان‌شناسی و ویژگی مقالات است. همچنین، در دانشنامه‌های زبان و زبان‌شناسی (۲۰۰۵) و دانشنامه زبان‌شناسی روتلج (۲۰۱۰) نیز میزان تحقق معیارهای ساختاری بیش از معیارهای محتوایی است. علاوه بر این، داده‌های جدول فوق مشخص می‌کند که تقریباً تحقق معیار سازمان‌بندی دانشنامه دارای بیشترین درصد ۷۱/۶، ۸۰ و ۶۵ و میزان تحقق معیار شاخه‌های زبان‌شناسی دارای کمترین درصد ۲۵/۲، ۲۴/۴ و ۲۱/۱ در بین سه دانشنامه مورد بررسی است.

۴- نتیجه‌گیری

برای رسیدن به بهره‌وری مطلوب در تألیف دانشنامه‌ها و افزایش کارایی و اثربخشی آنها در بدنه علمی دنیا لازم است دانشنامه‌های موجود در هر حوزه علمی با استفاده از شیوه‌های مناسب مورد نقد، بررسی و ارزیابی قرار گیرند تا برای تقویت نقاط قوت و برطرف کردن نقاط ضعف آنها، تلاش‌های مؤثر و نتیجه‌بخشی صورت گیرد. دانشنامه‌ها، ویژگی‌ها و ابعاد گوناگونی دارند که داوری درباره کیفیت آنها مستلزم ارزیابی همه‌جانبه آنها از ابعاد مختلف است. در پژوهش حاضر سه دانشنامه زبان‌شناسی (۲۰۰۴)، دانشنامه زبان و زبان‌شناسی (۲۰۰۵) و دانشنامه زبان‌شناسی روتلج (۲۰۱۰) در حوزه علم زبان‌شناسی از دو جنبه محتوایی و ساختاری مورد ارزیابی قرار گرفت. نتایج تحلیل محتوایی نشان داد که در معیار حوزه‌های اصلی زبان‌شناسی در هر سه دانشنامه مورد بررسی، توجه بیشتری به حوزه‌های نحو، آواشناسی و ساخت‌واژی شده است و دو حوزه واج‌شناسی و معنی‌شناسی کمتر مورد توجه قرار گرفته‌اند. در معیار حوزه‌های فرعی زبان‌شناسی، هر سه دانشنامه بیشتر به حوزه ریشه‌شناسی پرداخته و به حوزه

فصلنامه علمی (مقاله علمی) سال اول، دوره اول، شماره دوم، پاییز و زمستان ۱۴۰۰

نشانه‌شناسی توجه چندانی نشده است. در معیار شاخه‌های زبان‌شناسی، در سه دانشنامه مورد بررسی، شاخه‌های عصب‌شناسی زبان، زبان‌شناسی تاریخی - تطبیقی و زبان‌شناسی نظری بیشتر مورد توجه قرار گرفته‌اند. اما، به شاخه‌های فرهنگ‌نگاری و زبان‌شناسی قضایی توجهی نشده است. در این رابطه باید گفت علی‌رغم این‌که حوزه‌های اصلی و فرعی زبان‌شناسی ممکن است به لحاظ گستردگی موضوعی یکسان نباشند، اما توجه اندک به دو حوزه واج‌شناسی و معنی‌شناسی و عدم توجه به حوزه نشانه‌شناسی را می‌توان یک کاستی محتوایی مهم برای این دانشنامه‌ها در نظر گرفت. همچنین، عدم توجه به شاخه‌های زبان‌شناسی قومی، فرهنگ‌نگاری و زبان‌شناسی قضایی را باید به‌عنوان نقص محتوایی دیگری برای دانشنامه‌های مورد بررسی در نظر گرفت، زیرا این شاخه‌های بین رشته‌ای جزئی از بدنه علمی زبان‌شناسی محسوب می‌شوند. علاوه بر این، در بررسی معیار ویژگی مقالات مشخص شد که استفاده از نمودار، جدول و تصویر در مقالات، ویژگی است که در هر سه دانشنامه بیشتر به آن توجه شده است. این درحالی است که ویژگی‌های تخصصی بودن، به‌روز بودن، ارائه داده‌های مستدل، ارجاع به منابع معتبر، وجود روش‌شناسی علمی و وجود تبیین‌های نظری برای ارتقا کیفیت مقالات از اهمیت بیشتری برخوردارند و باید این ویژگی‌های به‌صورت بارزتری در مقالات هر سه دانشنامه مورد استفاده قرار می‌گرفت. ازسوی دیگر، بررسی میزان درصد تحقق معیارهای محتوایی در سه دانشنامه مورد بررسی نشان داد که میزان تحقق این معیارها کمتر از ۵۰ درصد است. از این رو، با در نظر گرفتن این نتایج می‌توان گفت که سه دانشنامه زبان‌شناسی (۲۰۰۴)، دانشنامه زبان و زبان‌شناسی (۲۰۰۵) و دانشنامه زبان‌شناسی روتلج (۲۰۱۰) در حوزه علم زبان‌شناسی از جنبه محتوایی با کاستی‌های مهمی روبه‌رو هستند.

از جنبه ساختاری، نتایج تحلیل‌ها نشان داد که در دو دانشنامه زبان‌شناسی (۲۰۰۴) و دانشنامه زبان‌شناسی روتلج (۲۰۱۰) تعداد مدخل‌ها ضعیف‌ترین ویژگی در میان ویژگی‌های دیگر بود. این موضوع نشان می‌دهد که مدخل‌های این دو دانشنامه از نظر موضوعی بسیار محدود هستند و این خود عامل مهمی در کاهش اثربخشی و کارایی یک دانشنامه تلقی می‌شود. داده‌های حاصل در بررسی معیار ویژگی مؤلفان نیز حاکی از آن بود که در هر سه دانشنامه مورد بررسی، بارزترین ویژگی تعداد و تنوع مؤلفان است و به ویژگی وجود مؤلفان صاحب‌نظر اهمیت چندانی داده نشده بود. شاید نتوان عدم وجود مؤلفان صاحب‌نظر را در نگارش یک دانشنامه نقصی مهم در نظر گرفت، اما وجود این افراد یقیناً به ارتقا و اعتبار دانشنامه می‌افزاید. در حوزه علم زبان‌شناسی، وجود فهرست موضوعی می‌تواند بر دسته‌بندی مطالب و جستجوی سریع توسط افراد مراجعه‌کننده به دانشنامه، بسیار مفید واقع شود. این در حالی است که در بررسی معیار سازمان‌بندی دانشنامه نیز مشخص شد که دانشنامه زبان و زبان‌شناسی (۲۰۰۵) و دانشنامه زبان‌شناسی روتلج (۲۰۱۰) فاقد شاخص ارائه فهرست موضوعی هستند. با این حال، بررسی میزان درصد تحقق معیارهای ساختاری در سه دانشنامه مورد بررسی نشان داد که میزان تحقق این معیارها در اکثر موارد بیشتر از ۵۰ درصد است. بنابراین، با توجه به این نتایج می‌توان گفت که در سه دانشنامه زبان‌شناسی (۲۰۰۴)، دانشنامه زبان و زبان‌شناسی (۲۰۰۵) و دانشنامه زبان‌شناسی روتلج (۲۰۱۰) از جنبه ساختاری در برخی موارد کاستی‌هایی وجود دارد.

بررسی میزان تحقق معیارهای محتوایی و ساختاری در سه دانشنامه زبان‌شناسی (۲۰۰۴)، دانشنامه زبان و زبان‌شناسی (۲۰۰۵) و دانشنامه زبان‌شناسی روتلج (۲۰۱۰) نشان می‌دهد که میزان تحقق معیارهای ساختاری بیش از معیارهای محتوایی است. در

فصلنامه علمی (مقاله علمی) سال اول، دوره اول، شماره دوم، پاییز و زمستان ۱۴۰۰

این زمینه می‌توان استدلال کرد، اگرچه وجود عوامل و معیارهای ساختاری می‌تواند به سازمان‌بندی مناسب یک دانشنامه بیانجامد، اما هدف، اثربخشی، ارتقا کیفیت و کارایی یک دانشنامه از طریق مفاهیم نهفته در محتوای آن تأمین می‌شود. به عبارت بهتر، برای این‌که یک دانشنامه به‌عنوان یک مرجع علمی معتبر در نظر گرفته شود، باید علاوه‌بر داشتن معیارهای ساختاری مناسب، از معیارهای محتوایی به مراتب بهتری برخوردار باشد. بنابراین، براساس آنچه که در این پژوهش ارائه و تحلیل شد این نتیجه حاصل می‌شود که با توجه به محتوای دانشنامه‌های دو دهه اخیر در حوزه علم زبان‌شناسی، هنوز نمی‌توان این دانشنامه‌ها را به‌عنوان منابعی تخصصی و مرجع در این حوزه قلمداد کرد و بازنگری مجدد آنها ضروری می‌نماید.

کتاب‌نامه

- مشکوه‌الدینی، مهدی (۱۳۹۷)، سیر زبان‌شناسی؛ ناشر: دانشگاه فردوسی مشهد، نوبت چاپ: هشتم.
موسوی بجنوردی، سیدمحمد کاظم (۱۳۹۱)، «اصول و ضوابط دایره‌المعارف نویسی»؛ مجله آینه پژوهش، شماره ۱۱۰ و ۱۱۱، صص ۲۷۴-۲۸۲.
دبیرمقدم، محمد (۱۳۹۳)، زبان‌شناسی نظری پیدایش و تکوین دستور زایشی؛ ویراست سوم با تجدید نظر اساسی، تهران: انتشارات سمت.
- Ahlsen, E. (2006). Introduction to Neurolinguistics. Publisher: John Benjamin.
Ashby, P. (2011). Understanding Phonetics. London: Hodder Education.
Bower, C. and Evans, B. (2014). The Routledge Handbook of Historical Linguistics. Routledge. ISBN: 0415527899, 9780415527897.
Brown, K. (2005). The Encyclopedia of Language and Linguistics. Publisher: Elsevier
Campbell, L. (2013). Historical Linguistics. Furth edition. MIT Press.
Chamber, J and Trudgill, P. (1999). Dialectology. Cambridge university press
Clark, A. (2010). The Handbook of Computational Linguistics and Natural Language Processing. Blackwell Publishing Ltd.
Coulthard, M. and Johnson, A. (2007). An Introduction to Forensic Linguistics. Publisher: Routledge.
Cowie, A.P. (2009). Semantics. Oxford: Oxford University Press.
Crowley, T. and Bower, C. (2010). An Introduction to Historical Linguistics. Oxford: Oxford University Press.

- Crystal, D. (2005). *How Language Works*. New York: Penguin Group.
- Cummings, L. (2008). *Clinical Linguistics*. Publisher: Edinburgh University Press.
- Davies, A. (2007). *An Introduction to Applied linguistics: From Practice to Theory*. Edinburg: Edinburg University Press.
- Durkin, P. (2009). *The Oxford guide to Etymology*. Oxford: Oxford University Press.
- Encyclopedia Britannica. Originally published: 1768. 15th edition, 2010. Subject: General. Language: British English.
- Field, J. (2003). *Psycholinguistics: A resource Book for Students*. London: Routledge.
- Grundy, P. (2000). *Doing Pragmatics*. London: Edward Arnold.
- Haspelmath, M. (2002). *Understanding Morphology*. London: Arnold.
- Jackson, H. (2002). *Lexicography: An Introduction*. London: New York: Routledge.
- Katz, A. W. (2001). *Introduction to reference work*. New York: McGraw-Hill.
- Larson, R. (2010). *Grammar as Science*. MIT Press.
- Lidov, D. (1999). *Elements of Semiotics*. New York: St. Martin's Press.
- Lyons, J. (1990). *Language and Linguistics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Malmkjaer, K. (2010). *The Routledge linguistics encyclopedia*. Publisher: Routledge.
- Mcenery, T and Hardie, A. (2012). *Corpus Linguistics: Method, Theory and Practice*, London: CUP.
- Meyerhoff, M. (2006). *Introducing sociolinguistics*. Canada, Publisher: Routledge.
- Odden, D. (2005). *Introducing Phonology*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Rogers, H. (2005). *Writing Systems, A Linguistic Approach*. Oxford: Blackwell.
- Siegel, J. (2018). *Demographic and Socioeconomic Basis of Ethnolinguistics*. Springer International Publishing.
- Strazny, P. (2004). *Encyclopedia of Linguistics*. Publisher: Routledge.
- Velupillai, V. (2013). *An Introduction to Linguistic Typology*. John Benjamin.
- Wardhaugh, R. (2006). *An Introduction to Sociolinguistics*. 5th ed. Oxford and Malden, MA: Blackwell.
- Widdowson, H.G. (2007). *Discourse Analysis*. Oxford: Oxford University Press.

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی